

Agerbruget paa de kanariske Øer Fuerteventura og Lanzarote,

af stud. mag. Søren Jensen.

De to østligste Øer af den kanariske Øgruppe, Fuerteventura og Lanzarote, har et fra de andre Øer ret afvigende Klima, der specielt i Nedbørsforholdene frembyder Forskelligheder. Dette i Forbindelse med særlige Jordbundsforhold har givet Anledning til nogle ejendommelige Agerbrugsformer, der blandt andet har Interesse, fordi de i Princippet har samme agrofysiske Forudsætninger som den amerikanske „dry farming“. Medens „dry farming“ er et Produkt af vore Dage, stammer de paa Fuerteventura og Lanzarote anvendte Metoder fra Guancherne, der var Øernes oprindelige Beboere inden den spanske Erobring.

Litteraturangivelse og Beretningens andre Forudsætninger.

En Fremstilling af disse Agerbrugsmetoder og iøvrigt Agerbrugets Stilling vanskeliggøres i høj Grad ved, at der saa at sige ingen Litteratur findes om Emnet. Af *Karl Sapper* foreligger et Arbejde i „*Tropenpflanzen 1907*“: *Ackerbau auf den kanarischen Inseln*, som under Arbejdet desværre ikke har været tilgængeligt; men ellers synes der end ikke paa Spansk at være offentliggjort noget. Til den deskriptive Gennemgang af Øernes fysiske og klimatiske Forhold og til en Sammenligning mellem agrofysiske Forhold er benyttet: — *D. Gregorio Chil y Naranjo*: Estudios Historicos, Climatológicos y Patológicos de las Islas Canarias. Las Palmas 1876. *Vahl og Hatt*: Jorden og Menneskelivet. *L. Proust et J. Pitard*: Les Iles Canaries. Paris 1909. *Pacheco*: Exploración geol. de Lanzarote y de las Islas Canarias. Madrid 1907. Af ikke offentliggjorte Arbejder er venligst blevet mig overladt Manuskriptet til en Conference, holdt af den tidligere Chefingeniør for det agronomiske Institut i Las Palmas, *Snr. Antonio Gonzales Cabrera*, med Titlen: Agerbrugets nuværende Stilling paa Øen Fuerteventura og Midler egnet til at ophjælpe og forøge det (1926). Endvidere har

den nuværende Chefingeniør *Snr. Francisco Guerra Marrero* overladt mig to Beretninger: — En Kommissionsberetning (1927) „Angaaende Midler af generel Karakter, der bør bringes til Anvendelse paa Fuerteventura, for at føre til moralsk og materiel Fremgang“ og en af Chefingeniøren indgiven Beretning til Regeringen (Maj 1930) „med det Formaal at raadgive om de Midler, der er nødvendige at bringe til Anvendelse for at afhjælpe en Krise, begge Øerne gennemgaar.“

Medens der har været Stof til at danne sig et Billede af Forholdene paa Fuerteventura, var det nødvendigt at foretage en Ekskursion til Lanzarote. Og naar det her, trods faa Dages Ophold, lykkedes at faa et Indblik i de anvendte Agerbrugsmetoder, skyldes det Introduktion til den Mand paa Øen, der sikkert bedst vilde være i Stand til at give Informationer. For de fleste af Oplysningerne angaaende Lanzarote maa jeg derfor takke *Snr. Don José Pereira*.

Beliggenhed; fysiske, klimatiske og historiske Forhold.

Øerne er beliggende paa en nordlig Bredde af $29^{\circ} 14'$ til $28^{\circ} 1'$ og passerer af den 14. vestlige Længdekreds. *Lanzarote* (741 km^2) er Øgruppens nordøstligste Ø og har sin Længdeudstrækning i Retningen N. Ø. til S. V.; dens Form er meget uregelmæssig og Kystlinien fremviser en Del fremspringende Punkter; paa Østsiden findes Øgruppens eneste Naturhavn „Naos“. *Fuerteventura* (1722 km^2) befinder sig i Retningen fortsat mod S. V. og adskilt fra Lanzarote ved et smalt Stræde. Oprindeligt har man ment, den var delt i to Øer, fordi den sydlige meget lille Del af Øen kun ved en lav Landtunge paa fem Kilometers Bredde stod i Forbindelse med den øvrige Del af Øen.

I topografisk Henseende afviger de betydeligt fra Arkipelets øvrige Øer, og dette Forhold betinger igen de klimatiske Afvigelser.

Lanzarotes Overfaldeforhold er i det indre kendetegnet ved to Bjergsystemer, et, der begyndende ved Teguisés Sletter løber i Retningen fra S. V. til N. Ø. til Øens nordøstligste Punkt og har en Højde af ca. 330 m, og et andet, der tager sin Begyndelse ved *Montaña Blanca*, og idet det gaar mod S. V. hurtigt deler sig i to Grene, en fortsættende mod S. V. og en mod S. Ø. Højderne er 5—600 m, og Øens højeste Punkt naar i denne sydlige Del 684 m.

Udover disse og *Moñtana Fuegos* lille Kæde findes paa Øen kun isolerede Bjerge uden nogen Orden eller Retning til at danne et orografisk System. *Lanzarote* har været og er uden Tvivl Arkipelets mest vulkanske Ø og har været udsat for de største Omvæltninger. Der er

med Undtagelse af to smaa Kilder ingen Vandløb, og disse er paa Grund af Beliggenheden uden Betydning for Agerbruget.

Paa *Fuerteventura* synes den vulkanske Virksomhed at have gjort særlige Undtagelser ved at give Plads til udstrakte Sletter og Dalstrøg. Der findes en Del Højdedrag kun i ringe Grad forbundet med hinanden; men iøvrigt følgende en af mellemliggende Dale mange Gange afbrudt Akse, der strækker sig i hele Øens Længde indtil Landtangen mod Syd, hvor den afbrydes for paa den anden Side at fortsætte i en Bjergkæde paa den lille sydvestlige Halvø (Jandia). Paa Majorata (den store nordlige Del af Øen) naas en Højde af 683 m. og paa Jandia gaar den til 844 m.. Dalene, hvis Retning er fra Øst til Vest, er næsten altid tørre, — undtaget dog Rio de Palma, hvis lille Vandløb udnyttes i Kunstvandingsbruget.

Øernes *Geologi* tyder paa en tidligere Forbindelse med Fastlandet; der findes Spor af eruptive Dybbjergarter og paa *Fuerteventura* af gamle Sedimenter; men iøvrigt er som antydnet Øerne helt af vulkansk Oprindelse. Paa Lanzarote giver Aflejring af kalkholdigt Støv sig til Kende paa forskellige Lokalteter i mere eller mindre betydelige Lag af „Steppekalk“, og paa *Fuerteventura* findes Gange med Kalksten, vistnok opstaaet ved kulsyreholdigt Vands Indvirkning paa Basalt.

Om Øernes geologiske Forhold angives ellers, at de skal optræde meget overskueligt og frembyde et godt Studieobjekt til Forstaaelse af Vulkanisme.

De *klimatiske Forhold* er kun i ringe Grad registreret; der findes ingen meteorologiske Stationer, og de af Privatfolk foretagne Maalinger strækker sig kun over enkelte Aar. I Henseende til Temperatur staar Øerne paa Overgangen mellem den tropiske og subtropiske Type. Vinteren er meget mild, og Sommeren paa Grund af den nord fra kommende canariske Strøm ikke særlig varm. Proust og Pitard angiver for *Fuerteventura*, at de ekstremt maalte Temperaturer er 33° og 12—13°, uden at Middelterperaturen for varmeste og koldeste Maaned opgives; Lanzarotes absolutte Ekstremer opgives til 45—50° og 3°. Efter mundtlig Opgivelse af José Pereira, der har foretaget Maalinger paa sin Landejendom beliggende i en Højde af 70—80 m o. H. noget syd for Arrecife paa Lanzarote, har man for sidste Aar varmeste Maaned til en Middelværdi af 36° og koldeste til 10°. Disse Tal er dog højst usandsynlige. Den højest maalte Temperatur var 42°. Om Nedbørsforholdene opgiver han som Aarsmiddel (2 Aar) 22 cm og mener ellers som en Slags Middelværdier for daarlige og gode Regnaar at maatte sætte dem til 6—7 cm og 40 cm. Nedbøren

falder om Vinteren. Grunden til dens meget lille Størrelse maa foruden i Beliggenheden søges i Højdeforholdene. Medens Højderne paa de vestligere, men relativt nærliggende Øer Tenerife og Gran Canaria gaar til henholdsvis 3800 m og 2000 m og de orografiske Forhold er kendetegnet ved høje, sammenhængende Bjergkæder, er Højderne for beskedne og Bjergenes Bygning for usammenhængende paa disse østlige Øer til at tvinge Vindene saa meget til Vejrs, at en betydelig Mængde af Fugtigheden afgives som Regn. Overfor Lanzarotes 22 cm(?), der paa Grund af manglende Data fra Fuerteventura med samme Usikkerhed tør stilles som ækvivalerende for denne Ø, finder vi paa Gran Canaria en Middelværdi af ca. 40 cm.. Luftfugtigheden, der ved de anvendte Agerbrugsmetoder spiller en stor Rolle, varierer med Vindretningen. De nordøstlige Vinde, der har passeret Saharas Ørken, er de hyppigste og selvfølgelig meget tørre; men med mere nordlige Vinde stiger Luftfugtigheden betydeligt. Bevæger man sig fra det nordøstligste af Lanzarote mod Sydvest, træffer man paa to Klimagrænser, der afslører sig ved Forskel i Dyrkningsmulighederne; naar de i det hele taget kommer til Syne paa et saa lille Omraade, har man et godt Udtryk for, i hvor høj Grad det er paa Grænsen af, at de klimatiske Forhold i det hele taget tillader Agerbrug. Den sydligste af disse Klimagrænser er sikkert direkte afhængig af Forskel i Luftfugtigheden; men Spørgsmaalet vil blive taget op under Omtalen af Lanzarotes Agerbrug.

I Henseende til den absolutte Mangel paa Skove ligner Fuerteventura og Lanzarote hinanden. Efter *Øernes Historie* var imidlertid i tidligere Tid Bjergene og Højdedragene dækket af tætte Skove; men efter Spaniernes Erobring af Øerne er fulgt et gradvist Rydningsarbejde, for ved en mere intens Dyrkning at bidrage til den voksende Befolknings Forbrug. Rydningen, der er fortsat til vore Dage, har ikke efterladt det ringeste af Skov, ja, knapt nok Enkelteksemplarer, der kan vise, hvori Fremtidens Beplantninger skal bestaa. Skovens Bevarelse vilde have været et umaadeligt Gode for Indbyggerne, og man maa nu ved kostbare Beplantninger (hvortil som oftest savnes Midler) søge at raade Bod paa fortidig Tankeløshed.

Fuerteventuras Agerbrug.

Spørgsmaalet om Muligheden for Vanding er det vigtigste for at gennemføre et Terræns Kultivering, og det vil derfor være praktisk at se paa Øens Agerbrug efter en Inddeling i Vandingsomraader.

Kunstvandingsomraaderne. Som den første Vandingstype kan opstilles den, der er velkendt fra de andre af Arkipelets Øer og i det

hele taget under andre Strøg, hvor der benyttes Kunstvanding. Den baserer paa Gennemboringer, til man træffer paa Vand, hvad enten det ved almindelige Dybde- eller Brøndboringer drejer sig om at naa til et vandstandsende Lag, eller man et Sted i Bjergene finder en naturlig over- eller underjordisk Opsamlingsbeholder eller finder et Sted egnet til at afskære et Vandløb, i hvilke Tilfælde det saa drejer sig om at foretage passende Gennembrydninger, for med mest Held at faa Vandet ledet ind i en Vandingskanal. Paa Fuerteventura er der saa at sige kun Tale om Brøndboringer, og Muligheden for at træffe Vand i de forskellige Bebyggelser er ret godt kendt, omend ikke udnyttet. Overalt er lavet Boringer, i nogle Tilfælde med positive Resultater, i andre med negative eller i hvert Tilfælde tvivlsomme, fordi der ikke er gennemboret tilstrækkeligt til at naa til vandstandsende Lag. Ogsaa Vandets Kvalitet, særlig m. H. t. Indholdet af Klor pr. Liter, er i de enkelte Tilfælde undersøgt, for derved at fastsætte, for hvilket Avl de paagældende Omraader er særligt egnet.

Til Pumpning af Vandet befinder sig i Øjeblikket ca. 400 Møller paa Øen, og i Maj 1930 berettes, at af disse var kun ca. 20 i Funktion, — de resterende standset, fordi Vandets Niveau paa Grund af Regnens Udebliven var sunket saa meget, at der knap saas Spor deraf paa Bunden af Brøndene. Brøndenes Middeldybde er 15—20 m, og Mangelen paa Kapital til at uddybe dem til de nødvendige 30—50 m er Grunden til Ejernes triste Skæbne: emigrere til Naboøerne for at søge Arbejde, indtil de faar Meddelelse om, at nu er der faldet Regn hjemme. Desuden findes ca. 400 Brøndboringer, hvor man har fundet Vand, de tilsvarende Jorder er gjort i Stand til Vandingsbrug med Undtagelse af selve Vandingskanalens Anlæggelse; men Pumpemøllen savnes; — det er igen Mangel paa Kapital, der er Skyld i, at Hundreder af Hektarer for blot en ringe Udgift ikke kan bringes under Kunstvandingskultur.

Indenfor Kunstvandingsomraaderne er Smaabruget i stærk Overvægt — Storgods eksisterer saa at sige ikke — og Agerbrugerne bliver Gang paa Gang raadet til ikke at give efter for deres forfængelige Trang til at kunne sige, at de har saa og saa mange ha. under Kultivering, men lade sig nøje med et mindre Areal, hvis Kultivering de behersker.

En Opstilling over Udgifterne, nødvendige til at omdanne en Hektar tørt Land til Kunstvandingsbrug, giver et ganske godt Billede af de Betingelser, hvorunder disse Omraaders Agerbrugere arbejder.

Terrænets Erhvervspris.....	1000	Pesetas
Pløjning, Parcellering, Kanalisering og Terrassemure	2500	»
Brøndboring 30—40 m.....	5000	»
Pumpemølle (Købspris og Opstilling) ..	4500	»
Cisterne	2000	»
Total 15000 Pesetas		

Men iøvrigt skal Agerbrugsmetoderne ikke omtales, da det er de fra andre Kunstvandings egne kendte.

Alfalfa og Tomater udgør som de mest udbyttegivende langt Størsteparten af Kunstvandingsomraadernes Kulturplanter. Medens Dyrkningen af Alfalfa giver en Forjeneste af 13 % af den investerede Kapital, giver Tomater 28 %. Tomatdyrkningen kræver dog betydelig større Kapital, og Risikoen for en svigtende Høst er større. Desuden dyrkes Kartofler og ellers Majs, — de andre Kornsorter kun i mindre Maalestok.

„Enarenar“-omraaderne. I disse Omraader anvendes den Metode, der i Princippet ligner den moderne „dry farming“, anvendt særlig i De forenede Stater og Canadas vestlige Steppeegne. „Dry farming“ staar som et Produkt frembragt ved Samarbejde mellem praktiske Landmænd og videnskabelige Forsøgsstationer, hvorimod „enarenar“-Dyrkningen her er opstaaet blandt de oprindelige Beboere. De har sikkert set, at Jordbundsforholdene under visse Omstændigheder var de vildtvoksende Planter særlig gunstige, Forhold, som saa er blevet bragt under en fast Agerbrugsform. Denne Form, der først er opstaaet paa Lanzarote og senere ført til Fuerteventura, bestaar i over Jordoverfladen at udbrede et jævnt Lag af sort, vulkansk Aske.¹⁾ Denne Kappe giver man en Tykkelse, der varierer mellem 6 og 12 cm. efter Dyrkningsemnet og Ekspositionen. Vulkanasken transporteres paa Kamelryg fra de nærmeste Vulkantoppe. Den tilsvarende Behandling af Terrænet ved „dry farming“ bestaar i, at man pløjer Jorden ca. 18 cm. dybt og lader efter Ploven følge en Maskine, der trykker Undergrunden fast sammen; derefter harves og pulveriseres det øverste Lag i en Dybde af 5 cm, saa man opnaar at faa et Lag af meget løs Jord, en „mulch“.

¹⁾ Navnet: „enarenar“ = overdække med Sand — rammer noget ved Siden af, da Kornstørrelsen vilde medføre Betegnelsen: Grus. „Enarenar“-betegnelsen har imidlertid vundet Hævd, og Agerbrugsformen maa i hvert Fald under ingen Omstændigheder betegnes „dry farming“, der baade i Oprindelse og Praksis adskiller sig derfra.

„Enarenar“-metodens Askelag og „dry farmings“ mulch tjener til at forhindre Fordampning af det en Gang opfangne Vand, der let er løbet gennem det løse Lag og fastholdes af den underliggende faste Jordskorpe med stor Vandsugningsevne. Paa Grund af det løse overliggende Lags relativt ringe Haarrørvirkning gaar Vandet kun i mindre Grad tabt ved Opsugning og Fordampning.

Laget af Vulkanaske ved „enarenar“-Metoden gør Terrænets Behandling betydeligt lettere end den ved „dry-farming“ frembragte mulch tillader det. Ved „dry farming“ maa man, for at vedligeholde den løse mulch, harve efter hver eneste Regnbyge, saa mulchen ikke falder sammen, og selv efter Saaningen fortsætter man med Harvningen efter Regnbyger, indtil Kornet er kommet saa højt op, at det vil tage Skade deraf. Den tilsvarende Forsigtighedsregel ved „enarenar“-Metoden bestaar i ved alle Midler at forhindre Laget af Vulkanaske i at blandes med den Jord, den hviler paa. Et andet meget væsentligt Fortrin har „enarenar“-Metoden i det vulkanske Materiales store Evne til at virke som Kondensator for Luftens Fugtighed, hvad der hænger sammen med det porøse Materiales umaadelige Overflade. I Aarenes Løb mister Askelaget dog Evnen til at optage Vand, fordi det — al Forsigtighed til Trods — dog blandes med den underliggende Jord. Man regner, at et behandlet Terræn kan give Afgrøde i 10—15 Aar, inden Askelaget skal fornyes.

Ved Saaningen benytter man sig af en Spade — ingen Trækredskaber. I Askelaget laves forsigtigt en Rende, og efter Saaningen paa den underliggende Jordbund tildækkes den igen, inden man gaar til Saaning i den næste Række. Da den opvoksende Planter Rødder vil komme til at brede sig ud langs Jordoverfladen, altsaa mellem Askelaget og den nærings- og vandgivende Jordbund, er en Dybde af denne sidste paa 10 cm. tilstrækkelig.

„Enarenar“-omraaderne finder, som rimeligt, sin Udbredelse, hvor Mangelen paa Grundvand, eller snarere sagt den store Dybde, hvori det befinder sig, gør det uøkonomisk at hæve det med Kunstvanding for Øje.

Forud for 1930 var i syv Aar saa at sige ikke faldet en Draabe Regn, og til Trods herfor bevirkede den ved „enarenar“-Metoden kondenserede atmosfæriske Fugtighed, at man dog opnaaede udmærkede Høstresultater.

Udgiften til at „enarenar“ en Hektar Land anslaaes gennemsnitlig til 3200 Pesetas.

I „enarenar“-Omraaderne dyrkes Majs, der opnaar veludviklede Korn, og med godt Resultat iøvrigt: Figenkaktus, Kartofler, graa Ær-

ter, Løg, Hvede og Byg. Figenkaktus fortjener den særlige Omtale, at den som den mindst fordringsfulde dog giver Udbytte i Overflod; de store, veludviklede Flager tjener efter en Afskrabning af Piggene til Foderstof, og i Krisetider har de reddet Øens Kvæg, medens de vel-smagende, friske Frugter har lindret Beboernes Sult og Tørst. Ikke mindst ved Cochenilledyrkningen spiller Figenkaktus en Rolle. I stor Afstand ser man, om en Mark med Figenkaktus er podet med Cochenille eller Skjoldlus, hvis Hunner tørret paa passende Maade bruges til Fremstilling af Farvestof; Cochenillevegetationen giver sig nemlig til Kende ved, at de ellers blaagrønne Flager er oversaaet med store hvide Pletter. I tidligere Tid var Cochenillen en Rigdomskilde for de kanariske Øer; men ved Opdagelsen af Anilinfarvestoffer gik man ind i en alvorlig økonomisk Krise. I den seneste Tid er Cochenillefarvestoffet igen ved at komme i god Pris, fordi det som mere farvægte og ikke-giftigt har faaet sin Renæssance i en Tidsalder, hvor Læbestiften hører til de daglige Fornødenheder.

De tørre Omraader. Omraaderne er i egentlig Forstand tørre, da det fra et agronomisk Synspunkt er uøkonomisk at lave Brøndboringer, og Omkostningerne ved at „enarenar“ Terrænet vil ogsaa blive for store paa Grund af Afstanden til de nærmeste Vulkaner. I Kommissionsberetningen foreslaas det at uddele Jorden gratis til Kommuner og andre, der vil paatage sig at udnytte den ved Kultivering efter de moderne „dry farming“-Metoder. Dette Forslag maa sættes i Forbindelse med en Udveksling af Erfaringer, der i de sidste fire-fem Aar har fundet Sted mellem amerikansk „dry farming“-Metodik og den kanariske „enarenar“-Metode gennem en Repræsentant for Landbrugsinstituttet i Washington; adskillige Gange har han besøgt Øerne Fuerteventura og Lanzarote for at gøre Studier.

De tørre Omraader udgør i det hele taget langt Størstedelen af Arealet og har et ørkenagtigt Udseende; hist og her findes nogle Strækninger med sparsomme Urter, der opsøges af Gedehyrderne med deres Hjorde. Hyrderne har ellers faaet Vanry for at have saa daarligere Elementer iblandt sig, at de ikke har undset sig for at drive Gederne til nysaaede Jorder og Træbeplantninger, og Hyrdesystemet skal i høj Grad have været medvirkende til Ødelæggelsen af den oprindelige Skov.

Endnu kan om Dyrkningen paa Øen nævnes, at man ved Træbeplantningen har haft Held med: Daddelpalmen, Granatæble, Figen (*carica*) og Johannesbrødtræet.

Lanzarotes Agerbrug.

Paa Lanzarote genfinder vi de samme Vandingstyper som paa Fuerteventura; men lokale Forhold bevirker dog Forskelligheder.

Kunstvandingsomraaderne. Skulde Vandingsforholdene svare til de for Fuerteventura beskrevne, maatte man under Ekskursioner paa Øen vente at finde Pumpemøller ved alle Bebyggelserne. Man ser dem saa at sige kun langs Kysterne, og de bruges her til Hævning af Havvandet med Saltudvinding for Øje. De fleste Brøndboringer fører kun til mere eller mindre saltholdigt Vand, og man gør derfor alt for at opsamle Regnvandet. Store nøgne Terrænflader afglattes og gives passende Faldretninger, hvor Naturen i den Henseende lader noget tilbage at vente, og fra Terrænets laveste Sted fører en Afløbsrende til Vandbeholderen. Denne er i Modsætning til, hvad Tilfældet er paa de vestlige Øer, overbygget, — selvfølgelig for at intet af den kostbare Vædske skal gaa tabt ved Fordampning. I Nærheden af et Landsted jævner man omhyggeligt en meget stor Plads, dækker den med et Lag faststampet metamorfoseret Tuf, saaledes at den faar en svagt skraanende Flade i Retning mod et af Hjørnerne, der har Afløb til Cisternen; den forsynes med Forhøjninger ved Siderne, og tjener saa om Vinteren til Opsamling af Vand. Om Sommeren bruges den til Tærskaplads. Tærskningen foregaar ved Hjælp af en Slæde, der paa Undersiden er oversat med skarpe Sten. En Kamel trækker Slæden, medens Manden sidder derpaa og med sin Vægt bidrager til et godt Resultat. Er man meget forsynlig og har to-tre Opsamlingspladser, kan man tillade sig den Luksus at have Træer og Blomster ved Ejendommen, og kan, særlig hvis Vækstbetingelserne er understøttet ved „enarenar“, vente at have Fornøjelse af Blomsterne de fleste Aar; — de Aar i hvert Fald undtaget, hvor Vandmangelen er saa stor, at man maa sætte Skibstransporter i Gang fra Øerne Gran Canaria og Tenerife til Vandforsyning. Prisen paa Vand, der i gode Aar ligger omkring 0,50 Peseta pr. hl. i Arrecife, stiger saa til 3—4 Pesetas.

Omraadernes Produkter er de samme som paa Fuerteventura, og Alfalfa er den, der bedst egner sig til Lokalteter, hvor Brøndboringer har ført til saltholdigt Vand.

„Enarenar“-Omraaderne er langt de overvejende, og vi træffer ikke mindre end tre Former for „enarenar“. Den mest brugte er den under Fuerteventura allerede beskrevne, saa der her kun skal gøres et Par særlige Iagttagelser.

I Øens nordlige Del, i den frugtbare „Haria“-dal har man m. H. t. at „enarenar“ været meget gunstigt stillet. Ved at grave gennem et øvre frugtbart Jordlag er man stødt paa vulkansk Aske, og hele Kunsten

har altsaa kun bestaaet i at grave ud til sit Vanddepot og samtidig være kommet i Besiddelse af det nødvendige „enarenar“-Materiale.

Under Omtalen af de klimatiske Forhold blev nævnt, at der paa Øen kunde spores to Klimagrænser. Den ene gaar fra Arrecife i nordvestlig Retning. Nordøst for denne Linie dyrkes den Bygsort, der kultiveres i Marokko, og sydvest derfor en anden Sort, der er sværere og mere hvid; men iøvrigt ikke kan henregnes til nogen fastslaaet Type. Uden at der kan paavises nogen Forskel i Jordbundsforholdene faar man imidlertid negativt Resultat, hvis man forsøger at overføre Byggen hjemmehørende i en Zone til den anden. Den anden Grænse afskærer det sydligste af Lanzarote og giver sig til Kende ved, at i forholdsvis daarlige Aar faar man en dertil svarende Høst paa Øens største nordlige Del, medens man i den sydligste Del og paa Fuerteventura faar Misvækst; — igen uden det kan siges, at Jordbundsforholdene eller Behandlingsmaaden efter „enarenar“-Metoden har været forskellig. Sammenholdt med den Omstændighed, at Høstudbyttet indenfor „enarenar“-Omraaderne i det hele taget i langt højere Grad er afhængig af Luftfugtigheden end af Regnmængden, er det rimeligt, at der kan gives en Forklaring paa Grundene til de nævnte Forhold, — maaske endda støttende sig paa simpel klimatisk Lovmæssighed.

Ved Dyrkningen af Byg anvendes mange Steder en Metode, der efter Sigende sikrer det dobbelte Udbytte. Saanningen foregaar i Rækker med en indbyrdes Afstand af ca. 25 cm, og med Mellemrum af samme Størrelse saas Byggen i Smaahobe paa 4—5 Korn. Under Opvæksten, der altsaa sker i Smaabuske, støtter Aksene hinanden, Nærings- og Vandoptagelsen bliver jævn og ens, og endelig opnaar man den Fordel, at Høsten, der foregaar med Segl, er lettere. Det sidste kan maaske bøde lidt paa det næsten uendelige Arbejde, Saanningen maa synes at være for Sædemanden, hvis eneste Hjælpemiddel er Spaden. Byggen, kultiveret efter denne Metode, er hurtigere høstfærdig end paa anderledes behandlede Arealer.

De Produkter, der dyrkes paa tilsvarende Omraader paa Fuerteventura, gaar igen her paa Øen og er forøget ved Tobaksdyrkning. Typen er den samme som Cubatobakken; den behøver kun lidt Vand og tørres let i fri Luft. Et „enarenar“-behandlet Terræn paa en Hektar giver 22 Quintaler Tobak til en samlet Værdi af 2200 Pesetas. Udgiften til Terrænets Behandling, Saanning etc., Tobakkens Tørring og Amortisering af „enarenar“-Kapitalen løber til 1000 Pesetas, saa med den ganske gode Fortjeneste er det ikke at undre, man i høj Grad har Opmærksomheden rettet mod dette Produkt. Da Øerne imidlertid er Frihavnsomraade og derfor oversvømmet med billig udenlandsk To-

bak, kan kun opnaas en passende Pris i selve Spanien. Ganske vist eksisterer der ogsaa Love, hvorefter en vis Tobakskvota skal aftages fra de kanariske Øer (Forordninger, der let opfyldes, da Staten har Tobaksmonopol); men Kvotaen er for lille til, at Tobaksdyrkningen kan tages op i den Udstrækning, man ønsker.

I et Omraade beliggende 4—5 km sydvest for Arrecife i Nærheden af Kysten paa et Sted, hvor Kystlinien nærmest er Vest-Øst, findes en meget morsom Form for „enarenar“-Dyrkning. Positionen i Forhold til Øens modsatte Kyst og de mellemliggende Højders Stigning er netop saadanne, at de Vinde, der bestryger Omraadet, her aflejrer kalkholdigt Sand, de har medført fra den anden Side. Den underliggende Jordbund er fast, — altsaa med stor Vandoptagelsesevne, og ved at lade Sandlaget virke paa samme Maade som ellers den vulkanske Aske etablerer man Dyrkning af Meloner og Tomater paa de af Naturen „enarenar“-behandlede Omraader. Sandlaget har en Dybde af ca. 40 cm, der holder sig nogenlunde konstant paa Grund af en Ligevægt mellem aflejret Sand og Sand, der føres videre af Vinden ud i Havet. Kulturerne er selv medvirkende til at vedligeholde Sandlagets konstante Tykkelse. Behandlingen er: der graves Hul og gødes paa Overgangen mellem Sand og Underlag, Hullet dækkes, og Plantningen foregaar ovenpaa Sandet. Rødderne vokser i det løse Sand forholdsvis lige nedad for hurtigt at komme til Vandet i Undergrunden og breder sig saa lige ud til Siderne. Det er ganske ejendommeligt at se en Mark med store, saftige Meloner, der tilsyneladende vokser paa tør Sandjord. Det er dog ikke hvert Aar, Høsten lykkes.

Den mest iøjnefaldende Form for „enarenar“-Dyrkning træffes højere oppe i Bjergene, anvendt særlig i Vindyrkningens Tjeneste og ved Dyrkning af Morbærtræer (sp. *morera negra*). Askelaget gaar fra en halv til en god Meters Tykkelse, er i nogle Tilfælde naturligt aflejret; men ogsaa ofte tilført ved Kameltransport. Vindyrkningen kan foregaa i lange Render i Asken, — Render, der næsten naar til Undergrunden, og hvert Aar maa holdes vedlige, for at Vinen ikke ved Materialets Skriden skal tildækkes; er Arealet udsat for Vind, laves af opstablede Sten smaa Vindskærme mellem de enkelte Planter eller for en mindre Sektion. Hvor Forholdene er noget vanskeligere, foregaar Dyrkningen af enkelte Planter i hvert sit Hul. Paa samme Maade dyrkes Morbærtræerne. Vinhøsten falder allerede omkring 15.—20. August for Størsteparten af Vinen, — den, der tjener til Fremstilling af Malvasia.

De tørre Omraader udgør her paa Øen ligesom paa Fuerteventura

langt Størsteparten af Arealet og frembyder et lignende ørkenagtigt Udseende.

Hvor Forholdene tillader Vejplanter, ses mest *necotiana glauca*, populært „bobo“, og Tamarisk.

Santa Cruz de Tenerife, Juni 1931.

Søren Jensen.

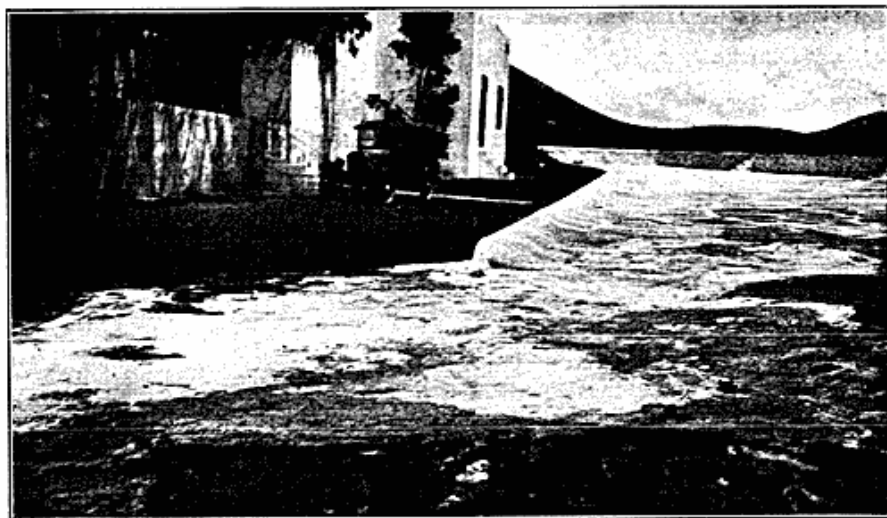

Fig. 1. Vandopsamlingsplads paa José Pereiras Ejendom paa Lanzarote.

Fig. 2. »Enarenar«-vindyrkning paa Lanzarote.

Fig. 3. Til venstre Orange el. Citron, til højre Vin I Mellemgrunden Morbærtræer. Desuden bemærkes hesteskoformede Vindskærme.

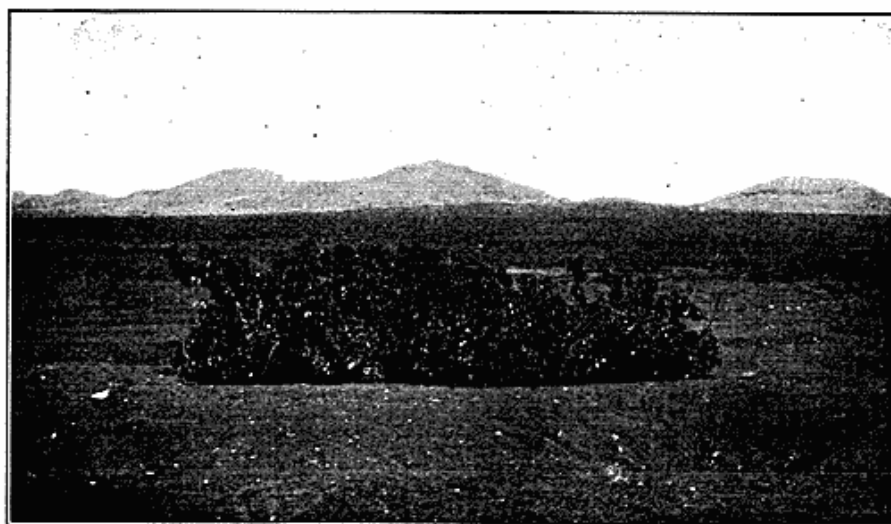

Fig. 4. Morbærtræ i sin Fordybning i Asken, hist og her ses Vinen rage op af Hullerne. I Baggrunden Montaña de Fuego.

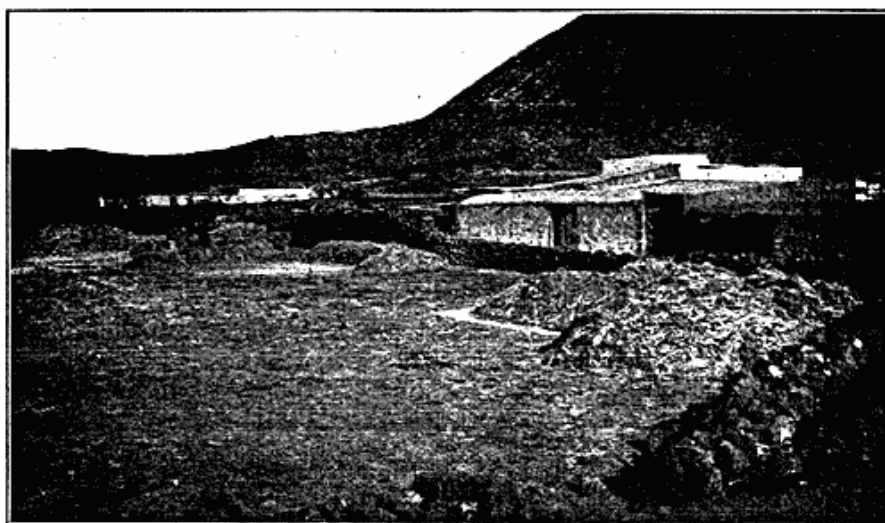

Fig. 5. Karakteristisk Smaabrugerbebyggelse. Foran Tærskeladsen. I Bjerget bagved ses et »Askebrud«, hvor »enarenar«-Materialet hentes.

»Haria«-dalen paa Lanzarote.